

P O R T R É

Krauzer Ernő – Sallai János

**Szamel Lajos
a rendészettudomány megalapozója, hírnöke**

Lajos Szamel, the establisher and messenger of law enforcement science

„Professzor nem a katedrától, hanem a tanítványaitól lesz valaki.”

Absztrakt

A publikáció bemutatja Szamel Lajos (1919–1998) életútját és munkásságát, a rendészettel kapcsolatos megállapításait és elért eredményeit. Megjelent művein keresztül betekintést kapunk a rendészetről alkotott elmékedéséről, amely során elhatárolta a rendőrséget, mint szervezetet, a rendészettől, mint tevékenységtől. Megalkotta a rendészet fogalmát, illetve rámutatott arra, hogy a rendészet az államigazgatás része.

Kulcsszavak: rendészet, államigazgatás, rendőrség, közbiztonság

Abstract

The publication presents the life and work of Lajos Szamel (1919–1998), his findings and achievements in policing. Through his published works we gain insight into his findings on policing, in the course of which he separated the policing as an organization from the police as an activity. He created the concept of law enforcement and pointed out that policing is part of state administration.

Keywords: policing, state administration, police, public security

Bevezetés

A magyar rendészettudomány lassan egy évtizede elismert tudományág, s művelőinek köszönhetően egyre ismertebbé válik. A rendészet kifejezés 1806-os, illetve a közrendészet, a közrendészeti tudomány szavak 1843-es első előfordulása óta nagyon sok közigazgatási és jogtudós, valamint gyakorlati rendészeti szakértelmiség műveivel erősítette a rendészettudomány tartó oszlopait. Zsoldos Ignác, Karvasy Ágoston, Fekete Gyula, Rédey Miklós, Laky Imre, Concha Győző, Tomcsányi Móric jeles tudósok sorába illeszkedik Szamel Lajos munkássága, aki 1943-ban „*Rendészet*” című államtudori értekezését Magyary Zoltán és Szandtner Pál egyetemi tanárok előtt védte meg. A második világháború után Magyarországon, az azt követező baloldali fordulatnak köszönhetően, a szovjet rendészeti modell átvétele hatására az állam a rendészet témakörét tabuként kezelte, így annak elméleti művelése néhány évtizedig parkoló pályára került. Szamel Lajos ugyanakkor már a hatvanas években és az azt követő szocializmus utolsó évtizedeiben is, tudományos művekben publikált a rendészet-ről, a rendészettel kapcsolatos cikkeket (Szamel, 1963). Így például az 1972-es Magyar államigazgatási jog (Berényi, Martonyi, Szamel & Szatmári, 1972) tankönyv különös részében fejtette ki a rendészeti igazgatásról a tudnivalókat, majd később folyamatosan a rendészet témakörével foglalkozott, megalkotta annak fogalmát, majd 1985-ben, korát meghaladva kifejtette a globalizáció rendészet szempontjából kiemelkedő veszélyforrásait, ezzel a rendészettudományt megalapozva maradandót alkotott. A fentiek alapján nemcsak a jog- és közigazgatás-tudomány művelőinek, hanem a rendészettudománnyal foglalkozó kutatóknak, oktatóknak és gyakorlati végrehajtóknak is illik ismerni Szamel Lajos életét és munkásságát, amelyet az alábbiakban a rendészettudomány aspektusából ismertetünk.

Szamel Lajos munkássága

Szamel Lajos 1919. november 26-án Budapesten született. A reál gimnáziumot az akkor még önálló Újpesten, majd a jogi egyetemet Budapesten végezte el (Fábián & Bencsik, 2008). A jogi egyetem zárásaként elkészített tudori értekezésének témája a „*Rendészet*”, amelyet Tomcsányi professzor helyett nem kisebb név, mint Magyary Zoltán és a másik bíráló, Szandtner Pál professzor előtt kellett megvédenie¹, amelyet ő sikeresen teljesített. A disszertáció első

1 1943. szeptember 24-én.

részét a rendészetfogalom kifejtésének szánta, amelyben rögzítette, hogy a „*dolgozatnak a tárgyát a rendészetnek, mint funkciónak, nem pedig a rendőrségnek, mint szervezetnek a fejtegetése képezi*” (Szamel, 1943). Véleménye szerint előfordulhat, hogy összetévesztik még a rendet, közrendet, a rendészetrel. Ezt azért tartotta hibának, mert véleménye szerint a közrend állapot, a rendészet pedig tevékenység. Szamel jól ismerte a rendészeti szakirodalmat, különösen Concha és Tomcsányi műveit, és fontosnak tartotta Concha megállapítását, amely szerint a rendészet legjellemzőbb sajátossága preventív jellege. Szamel szerint a rendészet nem hoz létre pozitív eredményeket, hanem a közigazgatás, az állam előfeltételeit biztosítja. Egyetlen pozitív eredménye lehet, s az is ideiglenes, a biztonság. A disszertáció második részében a rendészet eszközeiről írt. Ezek közül elsőként az állandó örökösét fejtette ki, amely Szamel szerint a rendészet legfőbb eszköze. Szamel felismerte, hogy nemcsak a veszély gyors, időbeli felismerése, hanem az arra adott gyors válasz is fontos a rendészet hatékonyságában. Ezért a rendészetet gyakorló hatóságnak bizonyos skálán szabad kezét kell adni, amely nem más, mint a diszkrecionális jog, amelyet a szerző több oldalon keresztül fejtett ki. Szamel a dolgozat harmadik részét a rendészet felosztásának szánta. E szerint a rendészetet működés szerint az alábbiakra osztotta fel:

- a) biztonsági, közigazgatási, politikai;
- b) általános vagy helyi;
- c) több vagy egy egyénnel szemben fejti ki a tevékenységet a rendőrség.

Szamel a rendészet területén ezt követően hosszú ideig nem publikált, teljesen az állam- és közigazgatás-tudományra és az oktatásra koncentrált. Pécsre került az egyetemre, ahol „*Az államigazgatás szervezése és vezetése*” című kollégiumot adta elő, majd alkotmányjogot és közigazgatást tanított. Nyugdíjazásáig a pécsi egyetemen tevékenykedett és generációkat tanított a jog és törvényesség tiszteletére. Az ötvenes években részt vett a formálódó államigazgatás és tanácsigazgatás létrejöttében. 1960-ban társszerzője volt a „*Magyar államjog*” című egyetemi tankönyvnek, amelyet oroszul is kiadtak, így a szocialista tábor is megismerhette, s amely könyv már szembefordult számos tudományos dogmával. Kandidátusi és MTA doktori címe megvédése után több tudományos testületnek lett tagja. Munkáját a legmagasabb szinteken elismerték, háromszor kapott Akadémiai Díjat, kétszer Oktatásügy Kiváló Dolgozója címet, egyszer a Munka Érdemrend aranyfokozatát (Fábián & Bencsik, 2008). Szamel állam- és közigazgatás, illetve igazgatásszervezési, továbbá vezetési témakörökben számtalan publikációval, tankönyvvel példát mutatott az oktatói és hallgatói állománynak egyaránt.

Az ötvenes, hatvanas években döntően jogi, államigazgatás jogi témák között visszatért a rendészethez, amikor is 1963-ban a belügyi szervek munkájának társadalmasításáról szóló cikkében megállapította, hogy a belügyi szervek nem tisztán igazgatási, hanem inkább rendészeti működést fejtenek ki (Szamel, 1963). Szamel a társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítéséhez az elengedhetetlenül fontos szükségletek előállításnak feltételeként szabta a rendet és a biztonságot. Ugyanebben a cikkében emelte ki a szilárd felelősségtudat és fegyelem szükségességét, valamint, hogy a „*belügyi szervek egyenruházsága ennek a tartalomra is visszaható formai kifejezése*” (Szamel, 1963).

A hetvenes évektől egyre több bátor írása jelent meg a rendészettel kapcsolatban. Ezek közül is kiemelhető a „*Magyar államigazgatási jog – Különös rész*” című, 1972-ben megjelent tankönyv, amelynek 2. fejezetében a rendészeti igazgatás témáját tárgyalva a rendészet fogalmának fejlődését mutatta be. A kort meghaladva, a közigazgatás-tudomány jeles művelőinek példáit követve a rendészet megfogalmazásánál teljesen figyelmen kívül hagyta az uralkodó szocialista nézeteket, az állambiztonság elsőbbségét, és a következőként indította el a elmélkedését: „*Rendészetten azt az államigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában*” (Berényi et al., 1972). Világossá tette, hogy a rendőrség és a rendészet nem azonos fogalmak, és a rendészet, amely korábban a rendőrállam idején felölelte az egész államigazgatást, a modern államokban már átalakult, az államigazgatás egyik ágazata lett. A rendészeti működés alapelveként említette a diszkrecionális, szabad belátáson alapuló működés és a törvényesség elvét. A rendészeti tevékenység lényege Szamel szerint, hogy a rendészet államigazgatási tevékenység, amelyet céljával és rendeltetésével lehet leginkább jellemezni. Ezt követően a rendőrség feladatrendszere és hatásköre megfogalmazásánál ismét nagy bátorságról tett tanúbizonyságot, amikor – ismerve az 1955. évi 22. számú törvényerejű rendeletet – a rendőrség feladatait nem az állambiztonság védelmével kezdte, hanem a bűnözés elleni harccal, melynek érdekében a rendőrség személyes szabadságot korlátozó intézkedéseket vezethet be, nyilvántartásokat vezethet azokról, akik bűncselekményt követtek el, továbbá szabálysértési hatóságként járhat el. A rendőrség feladataként rögzítette még a közrend védelmét, a közlekedés és az igazgatás rendészetét, valamint az útlevel- és idegenrendészetet. A fejezet további részében az 1955. évi 22. számú törvényerejű rendelet szerint meghatározta a rendőrség szervezetét és működését, a fegyverhasználat jogát, illetve a rendőri munkát segítő társadalmi tevékenységet. A rendészetre vonatkozóan Szamel tett egy olyan kijelentést, amely azt mutatja, hogy az 1970-es évek elején már lényegesen szabadabb

légkör uralkodott az 1950-es évekéhez képest. Eszerint: „*A rendészet jellegének és az államigazgatási szervezetben elfoglalt helyének megítélését illetően [...] nincs jelentős eltérés a szocialista nézet és a polgári jogállamiság híveinek nézetei között. A szocialista és a polgári állam rendészete közötti lényeges különbség abban van, hogy milyen társadalmi rend védelmét látják el*” (Berényi et al., 1972).

Szamel Lajos tudományos munkássága során ezt követően nagyon sokat foglalkozott a rendészettel, a rendészetfogalommal. 1985-ben egy jubileumi tanulmánykötetben, „*A modern rendészetfogalom és következményei*” című cikkében elemezte a rendészet elméletével foglalkozó német és magyar tudósok (Stein, O. Mayer, Concha és Magyary) nézeteit, akik hatással voltak a rendészet kialakulására, megszilárdítására. Szamel a rendészet kulcsfogalmának a közrendet és a közbiztonságot tartotta. A közrendet „*olyan többnyire íratlan szabályok összességének minősíti, amelyeknek követése az uralkodó szociális és etikai felfogás szerint elengedhetetlen előfeltétele a közösségen belüli sikeres együttélésnek*” (Szamel, 1990). Ennél egyértelműbb a közbiztonság megfogalmazása, mely alatt szerinte „*az emberek életének, egészségének, becsületének, szabadságának és vagyonának, valamint az állam és intézményei működésének sértetlenségét, illetve akadályozatlanságát értik, s ezen belül különösen a jogtárgyak megóvását a bűncselekményektől és a rendsértésektől (szabálysértésektől)*” (Berényi et al., 1972). 1985-ben már nem az 1955. évi 22. számú törvényerejű rendelet, hanem az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. számú törvényerejű rendelet volt hatályban, mely szerint a szerző a közrendet az állam- és közbiztonság részelemeként sorolta be. Szamel Lajos is – a korábbi szerzőkhöz hasonlóan – kuszának és rendezetlennek tartotta azt a helyzetet, ami a rendészet fogalma, meghatározása terén kialakult. Továbbá, ha a rendőr-állam idején kialakult rendészeti fogalomból ki kell iktatni azokat az elemeket, amelyek csak abban a korszakban kerültek bele, akkor csak egy kulcsfogalomra, a közrendre kell összpontosítani. Mert ahol a közrend fennáll, ott az élet- és vagyonbiztonságot nem fenyegeti veszély, ami lényegében a közbiztonságot garantálja. Eszerint a szameli rendészetfogalom a következő: „*a rendészet úgy határozható meg, mint olyan állami tevékenység, amely a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlen zavaró magatartás megakadályozására és a megzavart rend helyreállítására irányul*” (Berényi et al., 1972).

Szamel Lajos e publikációjában azonban nemcsak a rendészet elméletével, történetével, hanem a jövőjével is foglalkozott, és 1985-ben (Szamel, 1985) a következők terén látta a rendészet jövőjének kihívásait, kockázatait:

- szervezett terrorizmus,
- a kormány érdekkörében létrejövő maffiák, lobbyk elszaporodása,

- a fegyver- és kábítószer-kereskedelem világméretű üzletággá válása,
- a közélet világszerte észlelhető korrumpálódása és
- az ipari technológia robbanásszerű fejlődése (géntechnológia, adatátviteli forradalom stb.) folytán a személyiségjogok sérülése.

Mindezen kihívásoknak Szamel elgondolása alapján csak akkor lehet megfelelni, ha új, specializálódott rendőri szervek kerülnek felállításra. A közrendet csak tudományos felkészültségű emberek szervezett együttműködésével lehet megbontani, veszélyeztetni, ezért Szamel szerint ezeket a veszélyeket is csak magas színvonalon felkészített szakemberekkel, szervezetekkel, intézetekkel lehet elhárítani. A rendőrséget ahhoz, hogy a kihívásoknak megfeleljen, profiltisztává kell tenni, azaz csak rendőri feladatok végzésére, a bűnüldözésre szabad összpontosítani. Továbbá az őrző-megelőző rendészeti szervek hálózatát bővíteni kell, illetve a rendészeti intézeteknek a hálózatát kell létrehozni, még azon az áron is, hogy ez költségvetési többletkiadásokat fog jelenteni.

Összegzés

Szamel Lajos a katedrán és az írásaival egyaránt nemzedékeket tanított, indított útnak a közigazgatásban és alkotott maradandót a rendészettudományban. A Pécsi Tudományegyetemen – ahol 1950-től 1987-ig tanított – 1989-ben díszdoktorrá avatták. Ötven jegyzet és tankönyv, húsz monográfia, száznál is több tanulmány maradt utána, és a rendészet fogalma.

Felhasznált irodalom

-
- Berényi S., Martonyi J., Szamel L. & Szatmári L. (1972). *Magyar államigazgatási jog. Különös rész.* Tankönyvkiadó Vállalat.
- Fábián A. & Bencsik A. (2008). Szamel, a közigazgatási jog pécsi professzora. In Kajtár I. (Szerk.), *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008)* (pp. 147-161). Pécsi Tudományegyetem.
- Szamel L. (1943). Rendészet. Államtudori értekezés a „Politiká”-ból. *Rendészet Újpest, 4.*
- Szamel L. (1963). A belügyi szervek munkája társadalmisításának főbb elvi kérdései. *Belügyi Szemle, 11(9), 5-15.*
- Szamel L. (1985). A modern rendészetfogalom és következményei. In Ádám A. (Szerk.), *Jubileumi tanulmányok, 40.* Janus Pannonius Tudományegyetem és Jogtudományi Kara.
- Szamel L. (1990). A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai. Magyar Tudományos Akadémia, *Államtudományi Kutatások Programirodája, 13.*

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Krauzer E. & Sallai J. (2021). Szamel Lajos a rendésettudomány megalapozója, hírnöke. *Belügyi Szemle*, 69(9), 1659-1665. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.9.9>